

לב ע"ב-לג ע"א. שיעור אכילת תרומה לחיוב חומש

הגמרא מביאה מחלוקת בין ת"ק לאבא שאול בדין זר האוכל תרומה של כהן יותר משיעור פרוטה (בימות השנה ולא בפסח. רש"י), האם מתחייב לשלם לכהן חומש (לכרע משלם את הקרן כאשר אכל יותר משווי פרוטה, כדין גולן). הגמרא מבררת את דעותיהם של התנאים על פי הפסוקים. לאחר מכן, הגמרא מביאה משנה בדין זר שאוכל פחות משיעור כזית תרומה ומסבירה שדעתה כדעת תנא קמא, ורב פפא הסביר לתלמידיו את הברייתא גם על פי דעתו של אבא שאול (שסובר שכדי לחייב בחומש צריך שיאכל בנפח כזית וגם יותר משווי פרוטה). הגמרא דוחה את ההסבר, ובנוסף טוענת שרב פפא עצמו חזר מדבריו, להוכחת הטענה השנייה הגמרא עוסקת בדין האם אכילת דם וחלב חמורים ממעילה – וניתן ללמוד מהם בק"ו שפטור המועל במזיד מקורבן אשם מעילות, או שמעילה חמורה יותר – וצריך פסוק מפורש ללמוד זאת. בסופו של הדיון רב פפא מקשה קושייה שמתוכה מסיקים שסבר בדעת אבא שאול שהחל מאכילה בשווי פרוטה מתחייב חומש (ולא צריך שגם יהיה בנפח כזית).

לימוד שונה מהפסוק הנגדי	הוכחה מהפסוק	משלם חומש	תנא קמא
דווקא האוכל את התרומה משלם חומש, למעט המזיק את התרומה של הכהן (לדו' איבדה או קילקלה) שמשלם לכהן רק את הקרן ולא את החומש (כשאר דיני מזיק בחולין, שמשלם את הקרן שהזיק לחבירו).	"וְאִישׁ כִּי יֹאכַל קֹדֶשׁ בְּשִׁגְגָה וְיִסַּף חֲמִשִּׁיתוֹ עָלָיו" (ויקרא כב,ד) ואין אכילה פחות מכזית.	אכל תרומה בנפח כזית	תנא קמא
תשלום לכהן על התרומה שנאכלה ייעשה דווקא בנתינת פירות הראויים להיות "הקדש" (ולא בכסף או שווה כסף) וְאִם הַלֵּימוּד נֶעֱשֶׂה מֵהַמִּילָה "קֹדֶשׁ" וְאִבָּא שְׂאוּל לומד מתחילת הפסוק "ונתן", אך זהו תירוץ אפשרי מכיוון ש"כוליה קרא משום הסיפא". רש"י	"וְיִסַּף חֲמִשִּׁיתוֹ עָלָיו וְנָתַן לִכְהֵן אֶת הַקֹּדֶשׁ" (שם) ואין נתינה פחות משה פרוטה.	אכל תרומה בשווי יותר מפרוטה	אבא שאול

ברייתא

תרומות פ"ז מ"ג

ברייתא

באיזה מקרה עוסקת הברייתא?
 א. אכל פחות מכזית, ושווי התרומה פחות מפרוטה (תיתכן תרומה כזו קטנה בשנת בצורת. רש"י) - מדוע ישלם קרן?
 ב. אכל פחות מכזית, ושווי התרומה יותר מפרוטה - מדוע לא ישלם חומש ?

האוכל תרומה פחות מכזית, משלם את הקרן (כגול מן הכהן), ואינו משלם את החומש.

המשנה כדעת ת"ק, ומכיוון שאכל פחות מכזית אינו משלם את החומש, ומכיוון שאכל יותר מפרוטה משלם את הקרן.
 תלמידי רב פפא אמרו שהמשנה אינה כאבא שאול (לשיטת המשנה גדר החיוב הינו נפח כזית, ולשיטתו גדר החיוב הינו שווי פרוטה. רש"י), וענה להם **רב פפא**: ניתן להעמיד שאבא שאול סובר שכדי לחייב חומש צריך שיאכל בנפח כזית ובשווי פרוטה (אבא שאול למד מהפסוק "כי יאכל" לחיוב בכזית, וגם "נתן" לחיוב בשווי פרוטה. רש"י), ולכן במשנה אינו משלם את החומש (מפני שאכל פחות מכזית), ובברייתא משלם את החומש (מפני שאכל בשווי יותר מפרוטה).

אבא שאול אומר: את (אוכל תרומה בשגגה) שיש בו שוה פרוטה חייב בתשלומין (קרן וחומש), את שאין בו שוה פרוטה אינו חייב בתשלומין. אמרו לו (חכמים): לא אמרו שוה פרוטה אלא לענין מעילה בלבד (שמתחייב המועל משווי פרוטה, מכיוון שבפסוק לא כתוב אכילה. רש"י), אבל לתרומה אינו חייב (לשלם חומש) עד שיהא בו כזית (שכתוב בפסוק "יאכל").

מכך שחכמים הקשו על אבא שאול "עד שיהא בו כזית" (משמע שיש בו פחות מכזית ויותר מפרוטה), ולא הקשו "כיון שיש בו כזית" (משמע שיש בו כזית), עולה שאבא שאול סובר שגם בפחות מכזית משלם חומש, וקשה לרב פפא שסובר שאבא שאול מצריך כדי לחייב שיהיה האכילה יותר מכזית? תיובתא.

הגמרא מביאה דיון אודות חומרת מעילה ביחס לאכילת דם וחלב, כדי להוכיח שרב פפא חזר בו מדבריו (בשלשת האימרות של רב חייא, רבה ורב ששת ורב פפא ישנה הנחה שמודגשת, שאותה הנחה נדחית או ממנה מוכח השיטה).

ברייתא

[נִפְּשׁ כִּי תִמְעַל מֵעַל] "וְחֻטְאָה בְּשִׁגְגָה"
פרט למזיד (המועל במזיד אינו מביא קורבן אשם מעילות).
והלא דין הוא?! (ולא צריך פסוק ללימוד) ומה שאר מצות שחייב בהן כרת (כאוכל דם וחלב) פוטר בהן את המזיד (מקורבן, שחטאתו אינה מתכפרת בקורבן), מעילה שאין בה כרת (וחייב "רק" במיתה בידי שמים) אינו דין שפטר את המזיד (מקורבן)?!
לא (מעילה חמורה מאוכל דם), אם אמרת בשאר מצות שכן לא חייב בהן מיתה (אלא "רק" כרת) תאמר במעילה שחייב בה מיתה? ("א"א ללמוד בק"ו לכן לומדים מפסוק) ת"ל "בְּשִׁגְגָה" פרט למזיד.

ברייתא

הזיד במעילה (מעל במזיד), רבי אומר: במיתה (בידי שמים. גז"ש מתרומה להלן בדברי רבי אבהו), וחכמים אומרים באזהרה (גז"ש מתרומה שכתוב בה "וְכָל זֶר לֹא יֵאָכֵל קֹדֶשׁ" (ויקרא כב, 9), אך לא למדו גם את עניין המיתה כרבי, משום המיעוט בפסוק הקודם "וְלֹא יִשְׂאוּ עֲלֵיו חֻטְאָ וּמָתוּ בּוֹ" - מתו בו, בתרומה, ולא במעילה. רש"י ע"פ סנהדרין פד ע"א).

רבי אבהו

רבי אבהו: מה טעמו של רבי שהמועל במזיד חייב מיתה בידי שמים? גז"ש מתרומה, שכתוב בה "וְשָׂמְרוּ אֶת מִשְׁמְרָתִי וְלֹא יִשְׂאוּ עֲלֵיו חֻטְאָ וּמָתוּ בּוֹ כִּי יִחַלְלֶהוּ" (ויקרא כב, 9), למעילה שכתוב בה "נִפְּשׁ כִּי תִמְעַל מֵעַל וְחֻטְאָה בְּשִׁגְגָה מִקְדָּשֵׁי ה'" (שם ה, טו).
מה זר האוכל תרומה חייב במיתה

רב נחמן בר יצחק: הברייתא קשה מעצמה, ברישא אמרה שכרת חמור ממיתה בידי שמים (ולכן אכילת דם חמורה ממעילה), ובסיפא אמרה שמיתה בידי שמים חמורה מכרת (ולכן מעילה חמורה מאכילת דם)?

רב חייא בר אבין: הברייתא בסיפא התכוונה לסתור את הק"ו שאכילת דם חמורה ממעילה, מדין שבאכילת דם מתחייב מיתה רק משיעור כזית **ובמעילה מתחייב בפחות משיעור כזית** (לברייתא ברישא ברור שכרת יותר חמור ממיתה בידי שמים, וניתן לעשות ק"ו מאכילת דם למעילה. בסיפא דחו את הק"ו, כי א"א ללמוד ק"ו מאכילת דם למעילה, שיש צד במעילה שהוא חמור מאכילת דם. ולכן חובה ללמוד זאת מפסוק).

רב נחמן בר יצחק: תנוח דעתך רב חייא בר אבין, שהנחת את דעתי בהסברך.

רב חייא בר אבין: מהי הנחת דעת שיש לך בתירוץ שתירצתי?! הרי רבה ורב ששת "השליכו גרזן" בתירוץ, וסתרו אותו!
רבה ורב ששת: עיקר הברייתא מבוססת על הדין שבמעילה חייב מיתה בידי שמים, וזוהי שיטת רבי. רבי אבהו הסביר את שיטת רבי, שלמד לחייב מיתה בידי שמים גז"ש מתרומה. אם כך דין מעילה שווה לדין תרומה, אף לעניין נוסף: מה תרומה חייב מיתה רק לאחר אכילת כזית - אף מעילה חייב מיתה רק לאחר אכילת כזית.

אם כך ההסבר בברייתא של רב חייא נסתר, כי הוא מבוסס על ההנחה שבמעילה מתחייב האוכל גם בפחות מכזית! ממילא הרישא והסיפא סותרים זה את זה (חוזרת קושייתו של רב נחמן. שמעילה ואכילת דם שניהם במיתה ויותר מכזית. וא"א להגיד שהאחד חמור מחבירו, או להיפך).

רב פפא: יש לדחות את קושיית רבה ורב ששת, שקושייתם מתבססת על הנחה שהאוכל תרומה חייב מיתה רק לאחר אכילת כזית, כדעת חכמים. אבל ייתכן שרבי סבר **כאבא שאול שבתרומה חייב האוכל בשגגה יותר משווה פרוטה ופחות מכזית**, וממילא נלמד מהגז"ש מתרומה למעילה: מה תרומה בפחות מכזית אף מעילה פחות מכזית, ושוב ניתן לפרוך (כפי שהסביר רב חייא) בברייתא את הק"ו מאכילת דם (שמתחייב רק מכזית ומעלה) למעילה (שמתחייב אף בפחות מכזית. כדעת אבא שאול), ולכן צריך פסוק.

רב פפא סובר בדעתו של אבא שאול שמחייב חומש אף בפחות מכזית (ואינו סובר בדעתו שצריך את שניהם: כזית ושווי פרוטה), משמע שרב פפא חזר בו מסברתו שאמר לתלמידיו.